

Din «tirýege» öwrülse, ol eýýäm din bolup bilmez

Category: Filosofiýa, Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Din "tirýege" öwrülse, ol eýýäm din bolup bilmez DIN «TIRÝEGE»
ÖWRÜLSE, OL EÝÝÄM DIN BOLUP BILMEZ

Dinler durmuşyň akymyna garamazdan birgiden gymmatlyklar zynjyry bolup orta çykmandyr. Döwürleriniň medeniýeti bilen durmuşyň içinden we durmuş bilen bile çemeleşmäniň içinde deňdeşleri bilen tapyşýarlar. Muňa aň edip bilmeýänler mukaddesleşdirýän baş-on sany fykh kadasyny dindir öýdýärler. Meşhur taryhçymyz professor Halyl I aldygyň sözi bilen aýdanymyzda «yslam dini bilen araplygyň tapawudyny bilmeýän, şalwar bilen hurmany diniň edebi saýýan» şeýle adamlar butparazlyga rahmet okadýarlar. Formany, kadany, ritualy belli bir maksada öwürmek belli bir derejede butparazlykdyr. Möwlananyň aýdyşy ýaly, dişini byçgy edip, öňünden çykany çapyp-biçýänler Täze ýyl günü, saç-sakgal, aýal-gyz meselesinde ýa-da birküç ritualy mysal alyp agyzlaryndan ak köpük saçyp gürleýärler, ýöne haksyzlyk, adalatsyzlyk, aň-düşünjede we ylym-bilimde yzagalaklyk, döwletde nämynasyp adamlara emel ýetmegi, isrip we gözboýagçylyk ýaly Templar girseň, ýeke agyz gürlemezler. Alparslanyň Roman Diogene görkezen alyjenaplygyny, Gylyç Arslanyň haçlarazlara ýowuzlygyndan has beter merdanalyk görkezişini, ýeke hristiany ynjutman «Ýolbars ýürekli» Riçardy haýrana goýan Selahaddin Eýýubynyň mylakatlylygyny öz raýatyna-jigerparasyna görkezmekden binesip şeýle syýasylaşan göýdük aňyň şu günki ýaşlara we dünýä ýüzüne «ine, biz şeýle adamlar, biz hem edil

ata-babalarymyzyň belent adamkärçilikli häsiýetlerini özünde jemleýän nesillerdiris!» diýip, görkezibiljek zady barmy? Dinler soňky stadiýasynda maddy we magnawy ser-sepillige garşy çykmagyň salgylary bolupdyr. Üç diniň pygamberiniň göreşi-de şeýle şertlerde amala aşypdyr. Dinler şeýle funksional gurluşlaryny ýitirenlerinde jemgyýetçilik gurluşyndaky sazlaşyksyzlygyň ýüze çykaran harlananlyklaryň haraýhanasyna öwrülýärler. Berilen fetwalary ýatlaň: ahmal galmagyň, geleňsizligiň, garyplygyň adyna «ýazgyt» diýýändirler. Karl Marksyň «Din – ezilýän jandaryň içki sesi, ýüreksiz dünýäniň ýüregi we ruhsuz şertleriň ruhudyr. Halkyň tirýegidir» diýen sözi syýasy-dindar aňýetiň eli bilen durmuşa geçirilipdir.

• ÜÝTGÄN ZAT ÝOK

Hakykatçyllykdan uzak, döwrüň zerurlyklaryna jogap berip bilmeýän islendik düzgün, islendik höküm, her çemeleşme yňdarmalygy bekedýär. Yňdarmalygyň bar ýerinde bolsa çüýreme we porsama başlaýar. Adamlary Allanyň adyna duwlanylýanlar köpeliýär. 1968-nji ýylda ýazan makalasynda «Kezzap mürşitler bilen aldawçy şeyhlerdir derwüşler üýşmegi ýumruk we haýbat atma dat-bidatlary arkaly ýol alýar» diýen professor Nuretdin Topçynyň «Ertirki Türkiýe» (“Yarın ki Türkiye”) eserinde eden tankydy häzirem gymmatyny ýitirenok. Topçy şeýle diýýär:

«Ortada görnetin hyýanat bar. Bu, din adamlarynyň eden hyýanatydyr. 35 million adam progese gyýa göz bilen seredip ýaşaýa. Sungata uzan eliň, hak üçin gozgalaňa öwrülen ruhuň, ebedilige öwrülen imanyň nämedigini bilmän, hiç bir döwrüň takat edip bilmejek ýaşaýyş-durmuş dekorasiýasynyň arasynda ýaltalyk bilen, pitne-pesat we gep-gybat bilen baş-on sany öli düzgüniň ýesiri, garry öküzinden beter öli halda ýaşaýanam bolsa, eli tesbili we eňegi sakgally awtoulag sürýänine hondanbärsi bolýan baýlaryň bendesi-alkyş okaýany, ses senetkärliги arkaly Kuran söwdasyny edýän, dogadilegi huzurlara sögünç, ybadaty gury, ruhsuz, ömürsiz topbagyň hereketi bolan birnäçe din adamlary bu mukaddes dawa hyýanat etdiler.

Hawa, hut şeýle heläkçilik, hyýanat biziň başymyza geldi.

Bularyň barsy bolaymaly zatdy. Sebäbi Günbatarda Renessans bolup durka we onuň filosofiýa dünýäsindäki şägirdi Rene Dekart «Azat bolup bilmedik düşünjäni düşünje hasaplap bolmaz» diýýärkä, biziň asly horwat Kuýujy Myrat paşamyz ýüz müň türkmeniň kellesini kesip, guýulara atýardy. Martin Lýuter «Wittenberg» buthanasynyň bosagasyna 95 maddalyk beýannamasyny asan wagtynda, biz baby-içtihadý (intimate gapysy) gözleýärdik. Žan-Žak Russo Hudaýa alyp barýan ýoly gözleýärkä, biz ynkylap diýip «Läle döwründe» ýüzýärdik».

Üýtgän zat ýok. Ýabanylaşmak ind-ä hasam möwjedi. Nuretdin Topçynyň altmyş ýyl öň din eksplutasiýasyna senäp bolan din adamlaryna beren sowallaryny şu günki günem ýeke harpyny üýtgetmän orta atsa bolar: “Söwda merkezlerinde din adamynyň näme işi bar? Radioda döwlet syýasatyna Kurany nädip goşup bilýärler? Doga okalýan münberde ýallakçy bezirgenleriň näme işi bar? Kitap söwdasynda din alymy näme gözleýär?» Üstüne goşar ýaly başga sowal ýok, webalynyň bolsa aşagyndan çykar ýaly däl. Kuran «Siz Kitaby okabam, adamlara ýagşylygy emredip, özüňizi ýatdan çykarýarsyňyzmy?» (Bakara/44) diýýär. Mukaddes kitabyň duýduryşy hasam ýowuz: «Waý günüňize eý din bilimdarlary, ferisiler, ikiýüzliler! Asmanlaryň şalygynyň gapysyny adamlaryň ýüzüne ýapýarsyňyz, ne özüňiz içeri girýäňiz, ne-de girjek bolýany goýberýäňiz.» (Matta 23/13-14).

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazetini, 09.01.2023 ý. Publisistika